

6. 1997. Szent Imre r. katolikus plébánia-templom (Révai Miklós út), építészek: Balázs Mihály és Fejérdy Péter.
7. 1998. Műemléki ház („Saxonia”) rekonstrukció, fogorvosi rendelővel (Ógabonatér 14.), építészek: Ráskai Ferenc és Ráskai Péter (Comfort Kft., Győr).
8. 1999 Hubertusz étterem és panzió (Bécsi domb, Hubertusz út 1.), építész: Fekete Szilárd (A2 iroda).
9. 2000. Nemzeti Hírközlési Felügyelet háza, volt Stauffer villa átépítése (Kossuth Lajos utca 26.), építész: Viszlai József.
10. 2001. Hirschler üveggyár (Ipar körút 24.), építész: Vajda Géza (A2 iroda).
11. 2002. Családi löver-ház (Kertekalja 8.), építész: Supka Kovács Tamás.
12. 2003. 35 lakásos társasház. Interestate Rt. (Kossuth Lajos utca 2.), vezető tervező: Sebes Péter (Stílus+P Kft.).
13. 2004. Városi Zeneiskola (Szélmalom utca 17.) építész: Fekete Mária, Józsa Dávid és Józsa Ágota.
14. 2005. Városi irodaépület (Verő József út 1.), építész: Scardelli György (KÖZTI).
15. 2006. Fűzi-panzió lakóháza (Deákkúti út 10.), építész: Mentés Gábor és Horváth Ágnes.

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MŰHELY

67 MŰHELY

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MŰHELY / Lövei Pál: Storno fecit. Az id. Storno Ferenc halálának 100. évfordulója alkalmából rendezett emlékkiállítás megnyitóbeszéde 2007. április 13.124

**Lövei Pál: Storno fecit.
Az id. Storno Ferenc halálának 100. évfordulója alkalmából rendezett
emlékkiállítás megnyitóbeszéde
2007. április 13. [124\(124\)](#)**

Negyedikes gimnazistaként látogattam először Sopronba, tanulmányi kiránduláson. Addigra már sok helyen jártam osztálytársaimmal, bejártuk az országos kék túrának is közel felét – amely akkor még Sümegnél kezdődött csak, nem pedig a nyugati határszélen. A természeti látnivalók mellett sok műemléket is megnéztünk, elsősorban a középkori templomok és a várromok érdekelték a társaságot, de voltunk az akkor még sokkal kevésbé ismert Hollókőn is. Sopronban a középkori városmagon kívül egy biztos pont volt előzetes programunkban: a sokat hallott és képeslapokról visszaköszönő Storno-ház, amelynek lényegéről azonban alig tudtunk valamit. Kedves, de szigorú idősebb hölgyek fogadtak bennünket, és máig emlékezetes maradt a meghatározó benyomás: egy sötét és zsúfolt, különleges, de igencsak idegen világgal került szembe a budapesti Angyalföld és Újlipótváros határáról érkezett osztály. A magyar műemlék-védelem egyik aranykorának, az 1960-as éveknek, a 70-es évek elejének

helyreállításain valamennyire már iskolázott szemünk a rációt, a nemes egyszerűséget kereste volna itt is. Azt, amivel például a fehérre vakolt, frissen feltárt középkori falképekkel mérsékeltén ékes nógrádsápi kis katolikus templomnál, a korszerű vasbeton tömbszerű formáival és héjszerkezeteivel értelmezett visegrádi Salamon-toronynál vagy diósgyőri várnál találkoztunk korábbi túránk során, és amely kirándulásunk előző állomásait, például a szombathelyi Iseum és a kőszegi vár bemutatását is jellemezte. A Storno-házban ehelyett szinte feketévé öregedett falak, sötét bútorokkal telezsúfolt szobák, a minden szögletet és legkisebb felületet is elborító díszítés, ornamentika, idegen tárgyak tömege várt bennünket, látszólag minden logikus rendszer híján.

68 Olyan értékkel találkoztunk, amelyet nem tanultunk meg még értékelni. Abban az időben a historizmus már és még hiányzott a – ma így szokás mondani – művészettörténeti kánonból. A történeti festészet főműveit még csak-csak ismertük, az ötvenes években egyfajta példaképnek is kikiáltották némelyik képviselőjét, de ezek is sötétek voltak és furcsa pátozzal telítettek. Az építészeti historizmust azonban még a műemlékvédelem néhány évvel később megismert nagy öregjei sem tartották sokra, Gerő László egyenesen visolygott tőle, és a műemléki topográfia két máig utolsó kötete, Szabolcs megye emlékanagyának Entz Géza szerkesztette, 1986–87-ben megjelent feldolgozása sem az újabb feltárások, műemléki kutatások, friss ismeretek miatt vált túlhaladottá, hanem éppen a historizmus jelentős vidéki emlékeinek és ezek településtörténeti összefüggéseinek teljes semmibevétele okán. Hiába nőttünk fel az európai historizmus területileg alighanem legkiterjedtebb, minőségében is egyedülállóan magas színvonalú együttesében, a magyar főváros pesti oldalának helyenként a körvasútig érő városmagjában, ha annak cikornyás épületdíszeiről legfeljebb mint a kapitalista lakbérzsora gipszből hazudott hamisításaiként hallhattunk-olvashattunk.

A Storno-jelenség megítélésében, szemléletmódomban az alapvető változást Dávid Ferenc értő kalauzolása hozta – műemlékes beavatásom részeként – a 70-es évek végén, a 80-as évek elején. Általa még röviddel halála előtt megismerhettem Storno Gábort, láttam a Rejpál-ház helyreállításának utolsó fázisait, és tudtam a gyűjtemény átköltöztetésének erőfeszítéseiről. Mellbevágó volt első találkozásom a Bécsi úti műterem egyedülálló gazdagságával, és a tökéletesség különleges érzete töltött el a Szent János-templom késő gótikus boltozatának és a boltcikkelyekbe illesztett Storno-féle Jessefája falképnek a szemlélése közben. Ahogy aztán előrehaladtak a Storno-ház műemléki-restaurálási munkálatai, gimnazista látogatásom sötét emlékei is kiszíneződtek, a falakon felragyogtak a historizmus telített bíborai, barnái, kékjei és zöldjei, hogy kiemeljék az eléjük függesztett, megtisztított táblák és képek részletgazdagságát. A Szent Mihály-templom toronysisakjának kőszobrászati helyreállítása a gótikus formában magasan képzett tudósaként állította eléink idősebb Storno Ferencet – ehhez magyarázattal és gyakorlati bemutatóval Szakál Ernő szolgált –, a toronyalj gótizáló kifestésének restaurátori vizsgálata pedig a sok évszázados hagyományt gondosan feltáró és azt az utókorra továbbörökítő műemlékvédő szemlélet képviselőjeként jelenítette meg a 19. századi restaurátort. Ennek a műemlékvédő szemléletnek természetesen továbbra is jól láttuk a határait – az egyébként nem egyszer gondosan dokumentált barokk templomi berendezések mai pozitív értékelésének hiányát azonban történelmietlen lenne számon kérni Stornón, hiszen szemléletmódja természetes módon gyökerezett saját korának felfogásában, az európai és a magyarországi műemlékvédelem kezdeti évtizedeinek purizmusában, a stíluszisztaság igényében.

Id. Storno Ferenc műemlékeket dokumentáló tevékenységének némely bizonyítéka szakmai körökben korábban is ismert volt – a soproni Szent Jakab-kápolna falfirkáinak lemásolásával például egy az utóbbi években Európa-szerte hirtelen divatossá vált téma, a „memoria-kutatás” hazai előfutárává vált, míg a vajdahunyadi festett címersorozat 69 akvarellmásolata egy a vár építéstörténetében fontos tanúszerpet játszó, a Kárpát-medencében típusában is egyedülálló, mára azonban elpusztult falkép emlékét őrzi. A soproni feliratokat a Csatai-féle műemléki topográfia „népszerűsítette” már az ötvenes években, a vajdahunyadi festményt pedig Möller István máig alapvető, monografikus tanulmánya

reprodukálta 1913-ban. A dokumentumok valódi gazdagsága azonban csak fokozatosan tárulkozik fel a hagyaték művészettörténeti tudományos számbavétele, rendezése, leltározása során és következtében. Ez a munka semmiképpen nem egyemberes feladat. Hosszú évek áldozatos erőfeszítéseivel az első eredményeket Askercz Éva és Nemes András érte el. Múzeumi aprómunkájuk néhány alapvető tanulmány és a tíz évvel ezelőtt éppen itt, a Lábasházban id. Storno Ferenc soproni műemléki munkáit bemutató tárlat segítségével a szakmai és a városi közönség előtt is ismertté válhatott.

A jelenlegi, id. Storno Ferenc halálának századik évfordulóját köszöntő kiállítás természetesen ugyancsak tartalmaz soproni vonatkozású anyagot, rendezői azonban jócskán kiléptek a helytörténeti vonatkozások bűvköréből: az életmű egészének vázlatát kapja a látogató. A vázlat nem azt jelenti, hogy a befektetett feldolgozó munka még csak az elején tart, sokkal inkább azt, hogy csupán a Soproni Múzeumban rendelkezésre álló hatalmas anyag is elegendő lenne többször ekkora, hasonlóan magas színvonalú alkotásokat elénk táró kiállításához. A rendelkezésre álló hely most ennyinek a bemutatását tette lehetővé. A kiállításon olvasható azonban – a leltározás, anyagrendezés, aprólékos meghatározó munka impozáns bizonyítékeként – a Storno Ferenc működésének helyszíneit felsoroló, hosszú jegyzék a hozzá kapcsolódó térképpel; akár ez, akár a tárlat egyes részei további tematikus kiállítások, kisebb-nagyobb „mélyfúrások” lehetőségeit hordozzák magukban.

Aligha meglepő, hogy a munkák többsége a Sopron tágabb környezetét alkotó Nyugat-Magyarország, valamint Ausztria északkeleti, alsó-ausztriai vidékeihez kapcsolódik. Sopron, Moson, Vas, Győr vármegyék helységeinek templomait, kolostorait, útszéli emlékeit felmérési rajzok, kutatási dokumentációk, helyreállítási tervek, új falképek és üvegablakok vázlatai és kiviteli tervei képviselik a hagyatékban. Stornót azonban a munkásságára hamar felfigyelő szaktudomány műemlékek egész sorának felméréseivel bízta meg távolabbi területeken is: előbb 1861-ben Zala megye számos települését járta be Paúr Ivánnal, majd a Magyar Tudományos Akadémia Archaeológiai Bizottsága 1864-ben a Pozsega megyei Orachoviczába, 1869-ben pedig Erdélybe küldte, míg 1878–79-ben Rómer Flóris választotta társául Bihar megye bejárásához. A Sopronban és környékén végzett építészeti, belsőépítészeti, falfestészeti munkái nyomán hívták meg több helyre is a Felvidéken: 1872-ben a lőcsei Szent Jakab-templom falfestményeinek restaurálására, később a szepesváraljai Zápolya-kápolna, a túrócszentmártoni plébániatemplom és falfestményei helyreállítására találták méltónak, de dolgozott Nyitrán és Jánosiban is. Besztercebányán a Borbála-kápolna műemléki munkálataival a tevékenységét az akadémiai bizottság és a Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottsága tagjaként egyaránt jól ismerő, tudós püspök, Ipolyi Arnold bízta meg. Felvidéki tevékenységének koronáját a garamszentbenedeki bencés 70apátság templom és a körmöcbányai Szent Katalin-templom máig meghatározó stílszerű restaurálása jelentette az 1880-as években.

Az életmű eddig lényegében ismeretlen elemeit tárják elénk a kiállításon bemutatott és a jegyzékben felsorolt, a világi építészet emlékeihez készített tervek, így a Pejacsevich család megbízásából a szlavóniai nasicei és a Zala megyei zalabéri kastélyok, valamint a család soproni lakóháza átalakítási tervei. Zalka János győri püspök nyaralójának terve nem a középkori formakincs Stornótól eddigi ismereteink alapján joggal elvárt használatát mutatja, a neoreneszánsz stílus megjelenése munkásságában 1868-ban az újabb divatok iránti fogékonyságának és a feladatokhoz való korszerű alkalmazkodásának a jele. A munkásság sokoldalúságát reprezentálják az irodalmi művekhez készített illusztrációk műlapjai, valamint a dísz tárgyakhoz, liturgikus eszközökhöz, a főúri élet környezetének műves kellékeihez készített tervezetek is.

A kiállításon bemutatott, változatos anyag jól mutatja, hogy a Storno-gyűjtemény és a Storno-hagyaték lényegében maradéktalan megőrzésével milyen fontos tettet hajtott végre elsősorban maga a Storno család, hiszen egy sok évtizeden át ízlésében, ráadásul politikai felfogásában is ellenséges környezetben sikerült egyben tartani mindezt; másodsorban az ehhez hátteret nyújtó város közössége; harmadsorban

pedig a kulturális kormányzat, a megye és a város, amelyek közös gazdasági erőfeszítése tette lehetővé az 1980-as években a hagyaték megvásárlását és megóvását.

A Storno-jelenség hatása igen sokrétű. A tudományos dokumentációk műemlékvédelmi hasznosíthatósága mellett nyilvánvaló a turisztikai vonzereje, amely még a korszak, a stílus tagadásának idején, az éppen aktuális divat ellenében is érvényesülni tudott. Ma Zádor Anna és Komárik Dénes művészettörténeti, építészettörténeti munkássága és iskolateremtő tevékenysége nyomán élénknek mondható hazai historizmus-kutatás (legjelentősebb Sopronnal foglalkozó képviselői Kubinszky Mihály és Winkler Gábor), a nyolcvanas évektől egyre erősödő városvédő mozgalom, a lassan eszmélő műemlékvédelem a megóvandónak ítélt stílusirányzatok és épülettípusok egyre táguló köreivel sokkal szilárdabb háttérrel jelent már az értékörzéshez. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a Storno-ház és gyűjteménye, a sajnos még ma is kevéssé ismert, így igencsak népszerűsítendő és minél előbb helyreállítandó Storno-műterem, a város középkori műemlékeinek – a Szent Mihály- és Szent János-templomoknak, a Szent Jakab-kápolnának, a kőkereszteknek – máig meghatározó, Storno-féle restaurálása a historizmus olyan különleges együttesét alkotja, amely egész Európában párját ritkítja. Változatossága, különlegessége, sajátos légköre mellett a hozzá kapcsolódó családtörténet példamutatása, a hagyomány ereje, az ismertségből adódó példaképszerep segíthet a historizmus további népszerűsítésében is. Erre valójában ma is óriási szükség van. Ha a stílus olyan főműveit, mint a Parlament, az Operaház, a Bazilika épületét már az őket megillető gondossággal kezeli is az ország, a budapesti historizáló városmag pusztítása éppenséggel egyre intenzívebb. A világörökség rangjára emelt Andrássy út mellékutcaiban is eltűnhetnek három-négyemeletes lakóházak, minden a környezeténél valamivel alacsonyabb épületet a bontás vagy emeletráépítés fenyeget a fővárosban és vidéki városainkban egyaránt, ⁷¹egész háztömbök és városnegyedek hagyományos beépítési rendszere, telekosztása tűnik el egyik évről a másikra. Itt Sopronban is az Alsó-Lőver villasorán mementóként meredezik a meggondolatlan turisztikai fejlesztésnek áldozatul esett Proszwimmer-villa jellegzetes saroktoronyának maradványa. A barokk Nepomuki Szent János-kápolna közvetlen környezetében pedig tábla hirdeti büszkén, hogy néhány visszaapplikált faragott fa díszítés felhasználásától eltekintve átértelmezett másolatként épül újjá egy másik tipikus nyaralóépület. Ismét aggódnunk kell amiatt is, hogy helyén maradhat-e a pannonhalmi apátsági templom monumentális, Storno-tervezte szószéke. A kiállításon főhelyen álló tervdarabján szépen kalligrafálva olvasható a művész szignója – a tárlat címéül választott „Storno fecit”, vagyis „Storno készítette”. A középkori donátorok és művészek jelölésére utaló megfogalmazás pontosan mutatja Storno felfogását: a középkor félig építész, félig művész, félig kézműves mesterei utódjának tartotta magát – a pannonhalmi rajzon egyenesen középkori viseletben álló staffázsfiguraként tartja a léptékül szolgáló pálcát.

A „Storno fecit”-kiállításról nyugodtan elmondható, hogy a gyönyörködtetésen, tanításon, nemes szórakoztatáson túlmenően missziót teljesít. Rendezői, Grászli Bernadett és Kiss Melinda – az előbbi a témát doktoranduszként évek óta intenzíven kutató művészettörténész (ő állította össze az életmű állomásait tartalmazó, említett jegyzéket is), az utóbbi a Soproni Múzeum ugyancsak művészettörténész munkatársa – egy különleges személyiség életművének első összefoglaló bemutatását tárják most elénk. Kérem, fogadják azzal az örömmel és megbecsüléssel, amely a bemutatott személyiségnek, a munkáját továbbvivő és emlékéit megőrző családnak, az egykori tevékenység gazdagságának és minőségének, valamint a hagyatékot feldolgozó kutatói generációknak kijár!

2008. LXII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MŰHELY / Balázs Károly: A Schlaraffia Sempronia lovagjai. A soproni schlaraffok (egyáltalán nem titkos) története

⁷²Balázs Károly: A Schlaraffia Sempronia lovagjai. A soproni schlaraffok